

Marx under og efter 50 års forsinkelser

Mikkel Bolt har skrevet en omfattende bog om marxismens plads inden for systemkritisk tænkning i dag.

På råbeafstand af marxismen – Studier i den vestlige marxismes selvkritik, udvidelse og afvikling, af Mikkel Bolt. Århus: Antipyrene, august 2019 (270 s.).

Af Carsten Juhl

Læserne af *Ny Tid* kender Mikkel Bolt som anmelder og essayist i avisen. Ud over at være nyudnævnt professor i "politisk æstetik" ved Københavns Universitet er Bolt også forfatter til en række bøger om kunsthistorie og politisk teori, som i begyndelsen mest tog udgangspunkt i to problemstillinger:

1. Spørgsmålet om avantgarden, både den historiske fra forrige århundredes første årtier og det spor, avantgardespørgsmålet har efterladt sig i kunstnerisk praksis og tænkning før 1968 og frem til i dag ikke mindst i kraft af det situationistiske opbrud før Maj 68.
2. Kunstens og kulturens værker under totalitære vilkår, hvor det er de fascistiske regimer i 30'erne, der optog Bolt mest i begyndelsen, men emnet dukkede atter op i Bolts tiltrædelsesforelæsning 20. sept. 2019 på Københavns Universitet som en undersøgelse af grundene til, at den demokratiske nationalstat i dag dyrker et racistisk image i f.eks. Danmark. Tiltrædelsesforelæsningen bar titlen: "Late Capitalist Fascism and the Aestheticization of the (White) Working Class".

På det seneste er fascisme-emnet også blevet behandlet i Bolts bog *Trumps Kontrarevolution* (København, Nemos, 2017), der sidenhen er udkommet på engelsk og fransk (samt anmeldt i *Ny Tid*, juni 2017), og intet er vel mere aktuelt end spørgsmålet om opbygningen af totalitær beherskelse i en tidsalder, hvor digital kontrol synes at være uden andre grænser end dem, masker og paraplyer kan tilvejebringe, sådan som vi ser det under den løbende og på alle måder afgørende opstand i Hong Kong, verdens demokratiske krudttønde. Og det er da også den grundlæggende forbindelse mellem etiske spørgsmål og undergravende praksis, der har optaget Bolt i nogle af hans andre bøger, hvor netop opstanden har været på færde som praksis og som teori.

I den bog, der omtales her, drejer det sig om marxismen og dens situation især på det seneste. Men de artikler, der udgør bogens hovedkorpus, og som alle har været publiceret før (nogle endog på engelsk), om end de fremstår flere steder i en justeret udgave, indrammes af et forord og et efterord *forfattet til lejligheden*, hvor det netop er opstanden og mindet om opstanden, der er på færde. Det er et fiks greb, som ved hjælp af Chris Markers dokumentariske optagelser fra stormen mod Pentagon *La Sixième face du Pentagone* (Pentagons sjette ansigt/facade) fra 1967 og samme filmmagers efterbehandling ti år senere af disse optagelser i en helt anden film *Le fond de l'air est rouge* (bogstaveligt: 'I grunden er luften rød') får antydning af en "omfangslogik" for marxismespørgsmålet, der langt overskrider spørgsmålet om hvilke stater og filosoffer, der i tidens løb har kaldt sig marxistiske, og hvilke stater og filosoffer, der siden angiveligt skal have brudt med eller aflagt sig den betegnelse.

Og der er en vanskelig *promiskuitet* mellem opstanden og staten, fordi opstanden så sjældent er en ren opstand i udgangspunktet, men meget ofte en opstand *mod* netop en stat

og somme tider endog manipuleret af en del af staten eller partiet. Og en sådan promiskuitet var især tilfældet for den lange periode med opstande, der går fra midt60'erne med den såkaldte "kulturrevolution" i Kina og den langt mere ægte Maj68-opstand i Frankrig frem til Murens fald i Berlin og Tiananmen-opstanden i Peking begge i 1989. Især den kinesiske del af opstandene dengang – opstande som naturligvis også omfattede førnævnte storm på Pentagon 1967, den portugisiske hærs nellikerevolution 1974, opstanden mod Shahan i Iran 1979 samt ikke mindst de østeuropæiske opstande mod de sovjetiske satellitstater fra Baltikum til Sortehavet i 1980'erne – var alle hver på sin måde med til at opløse indtrykket af marxismen som et teorikompleks, der kunne opretholde sit kritiske potentiale uanset omstændighederne, ja tværtimod: Maoisme, sovjetmarxisme, castrisme, trotskisme med deres mange aflæggere i de europæiske partier, der enten var for Kreml, for Peking eller (somme tider) for Titos Jugoslavien og dette lands "alliancefrie" allierede, diskrediterede radikalt den angivelige kritik, der skulle være indeholdt i nogle af marxismens antagelser, først og fremmest den *historiske materialismes* teori om klassekampens primat som forklaring på historiens gang og dens teori om fremmedgørelse som forklaring på lønarbejdernes afhængighed af kapitalismens produktions- og akkumulationsformer.

Mikkel Bolt tilhører de teoretikere, der gerne havde set opgøret med det, vi kan kalde stats- og partimarxisme, som mere detaljeret og tålmodigt over for Marx' egne tekster. Og det gik da også hurtigt dengang samtidigt med, at der dog blev læst i *das Kapital*. I begyndelsen af 70'erne dukkede den begærsøkonomi op hos Deleuze/Guattari og hos Lyotard, som skulle erstatte den plads, bevidsthedsteoriene indtog i en bestemt hegeliansk marxisme med G. Lukacs i spidsen. I Danmark blev *das Kapital* læst *mod* den historiske materialisme: Gustav Bunzel og Hans-Jørgen Schanz undersøgte formlogikken (værdi, penge, profit, løn og pris), alt mens de afskrev klassekampen som andet end den måde, hvorpå det kapitalistiske samfund sikrer reproduktionen af arbejdskraft. – For Bolt i *Råbeafstandens* tekster, der er forfattede mellem 2012 og 2016, burde der have fundet en mere koordineret forskningsstrategi sted, så kritikken af den politiske økonomi (marxismen) og driftsøkonomien (den ene af de postmoderne kerneantagelser) kunne have suppleret hinanden. – Men som en, der har oplevet hele forløbet siden *Garde Rouge*-folkene ville sælge maoisme foran de parisiske *art cinemas* i december 1966, kan jeg kun sige, at netop statsmarxismen, den være sig kinesisk antirussisk eller omvendt "eurokommunistisk" (lidt senere), havde totalt lukket tilgangen for forskningen i det, Bolt gerne havde set ske: fremkomsten af en slags ontologisk marxisme, der var frigjort fra de bureaukratiske kræfter, der benyttede marxismen, og i stedet var optaget af kommentaren og tekstlæsningen... – Dertil kommer det forhold, at heller ikke kommentaren giver sig selv: skal de tekster, Marx ikke selv udgav, men som kun forblev udkast såsom *Grundrisse*, også tælles ind i én stor teorifælles marxisme? Hvordan Marx' teorikorpus overhovedet er skruet sammen, kan først gøres seriøst op nu, i disse år, hvor den tekstkritiske udgivelse af den nye MEGA lakker mod enden. Men ligesom Bolt er også jeg parat til at indgå et pascaliansk væddemål om, at kritikken af kapitalen vil kunne trænge igennem og teoretisk bære de mange bind fra Amsterdam (se litteraturlisten). Tilbage bliver imidlertid alligevel spørgsmålene, om hvorfor opstandene ikke kan få gjort op med staterne endnu, de være sig statskapitalistiske eller såkaldt privatkapitalistiske (få destitueret dem som det hedder i dag), samt ikke mindst om udfoldelsen af hele den strategiske tænkning vedrørende fordeling og pengeafskaffelse, som Marx fremlagde i *Kritikken af Gothaprogrammet* (1875), vil kunne vinde indpas i de igangværende opstande. Eller om opstandene måske blot kommer til at sønderbryde staterne en tid, *inden* opstandene har en pengeafskaffelse og en *proletarisk fordeling* på plads som

perspektiv, sådan som det eksempelvis skete for Barcelonakommunen i vinteren 1936-1937, for opstanden i Budapest i 1956 eller for Benghasi- og Aleppokommunerne i 2012. Kortvarige og utilstrækkelige begivenheder, som ikke desto mindre sad og nu sidder i befolkningernes forståelse af det mulige, men som også behøver artikulation, dvs. kritisk formulering. Det er her, at den postmoderne tænkningens anden hovedantagelse, den om *konfliktuel tænkning*, finder hele sin betydning: Den er udfoldet af Jean-François Lyotard i 1980'ernes filosofiske hovedværk om tvisten eller striden: *Le différend* (1983 – se litteraturlisten).

Mikkel Bolt er givetvis en af de betydeligste kapaciteter inden for samtidens marxismeforskning: Få kender som han alle de tekster, der er blevet udgivet på engelsk, fransk, tysk og italiensk om Marx og kritisk tænkning med dertil hørende diskussioner. Og det er i kraft af dette overblik, at det antologiske i *Råbeafstandsbogen* kommer til at hænge sammen som kombination, parret med Bolts åbenhed over for andre former for undergravende tænkning: En "restmarxist" som Fredric Jameson kan eksempelvis behandles sammen med en grundlægger af feministisk filosofi som Judith Butler eller en arendtianer som den italienske hermeneut Giorgio Agamben. At finde frem til en ny marxistisk ortodoksi er således ingenlunde Bolts ærinde; det drejer sig tværtimod om at opretholde en videnskabsteoretisk vippe med Marx' kapitalismekritik på den ene side og den eksistentialfilosofiske kritik på den anden. Omdrejningspunktet bliver derfor spørgsmålet om engagement. Til det formål har Mikkel Bolt i *Råbeafstanden* valgt den franske dramaturg Jean Genet, hvis virksomhed under opstandene bestod i internationalistisk forbindelsesarbejde mellem på den ene side *l'Esprit de Mai* (ånden fra Maj 68) og på den anden de udsatte befolkninger og deres aktivistgrupper såsom de Sorte Pantere i USA og de palæstinensiske *fedayeen* i Mellemøsten. Det sker i et meget grundigt og drøftende kapitel, der som titel har en hel tankerække (det har titler tit hos Bolt): "Ja, selvfølgelig, men ... Derrida, Genet, George Jackson, eller: dekonstruktion, engagement og revolution". Forbeholdet i titlen afspejler Derridas tvivl i forbindelse med udadvendte, offentlige tilkendegivelser, her i forbindelse med George Jacksons fængsling ... og efterfølgende mord, et mord som fangevogterne begik, mens Genet forsøgte at organisere en international kampagne til støtte for Jackson (se litteraturlisten). Og derved bliver det nølende og tvivlende pludselig taget ud af strategien og lagt ind i efterbehandlingen og i eftervirkningen: Da det var blevet for sent...

Truls Lie har præsenteret Chris Markers arbejde for læserne af *Ny Tid*. Så de vil vide, at det er et godt greb at drøfte Markers forhold til vidnesbyrdet og mindet om begivenheden som indledning og konklusion i denne bog. Marker er uden tvivl den betydeligste politiske kunstner efter Bert Brecht, og hans film italesætter og dokumenterer afgørende begivenheder eller historier i den moderne verden, ikke mindst det store spørgsmål om den subjektive dimension i engagementet, en dimension der altid flammer op som en betændelse, når det er for sent.

Litteratur:

Niels Brügger (red.), *Lyotard og striden – Læsninger af Le différend*, Århus: Slagmark, 1990.

George Jackson, *Soledad Brødrene*, indledning af Jean Genet, København: Schønberg, 1971.

Dansk overs.: Michael Tejn.

Marx-Engels-Gesamtausgabe (MEGA), udgivet af stiftelsen IMES i Amsterdam:

<https://iisg.amsterdam/en/research/publications/book-series/marx-engels-gesamtausgabe>